

יעקב פיכמן.

(מסה ספרותית).

יעקב פיכמן — הוא המשורר היותר אינדיבידואליסטי בין משוררינו הצעירים. אמנם, אין דרכו לשיר על עיקרי האינדיבידואליות ואין בו מסערת המלחמה של היחיד נגד הצבור. מעולם לא שמענו אותו מתגאה בהשתחררותו הפנימית מעולו של הכלל. אבל אפשר שדוקא זו היא הראיה היותר מכרעת שחפשי הוא לגמרי מאותו העול: פיכמן כמעט שאיננו תופס את קיומו של הכלל, מימיו לא נכנס לרשות הרבים, אין לו שום חשבונות עם הצבור, עם שאונו והמונו, "ההוראה" ו"המפת המוסר" זרות לו לגמרי — איננו מחלל ואיננו מהלל, אינו הורס ואינו בונה, — נטיות דיקטטיות חסרות לו לגמרי ואפילו באותה מדה, שיש להן מקום גם במקצוע השירה, ובמובן זה יחיד הוא במינו בהיכל שירתנו הצעירה.

הוא המשורר היותר צנוע וגלוי-הלב. כמעט תמיד מאמינים אנו אמונה שלמה בכל מה שהוא מספר לנו, אף-על-פי שנושא דבריו הוא החשוד ביותר — הלא על עצמו ועל נפשו הוא מספר לנו תמיד. אנו מאמינים לו, מפני שכמעט כל דבריו, אמתיים הם מן הצד הפסיכולוגי, מפני שהם נובעים מעמקי נשמתו וחותמו העדין של מקור הרגשות טבוע עליהם. כן, דבריו הם כמעט תמיד, אמתיים, מפני שאין בו ההכרח הפנימי להפריז, לגזם, להגדיש, להונות את עצמו, — אותו ההכרח הכרוך במציאותם של נגודים נפשיים, בהמית סתירות מתרוצצות ונלחמות זו בזו, ברצונו ובשאיפתו של האדם להיות מה שאיננו. הצורך האומנותי-הפסיכולוגי להונאה עצמית, שהיא רק היא יכולה לפעמים לחרץ את הנגודים ולהשקיש את המית הסתירות, — צורך זה זר הוא לגמרי למשוררנו, שנפשו "החולנית" של ימיה היא ב"חולניותה", שברגשותיו האויריים שולטת הרמוניה מוחלטת. הוא לא בקש מעולם להיות את אשר איננו, אין הוא יודע את התשוקה להיות "משכמו ומעלה גבוה מעצמו", — די לו במוח שהוא באמת ואין רצונו גדול מיכלתו. פיכמן אין לו צורך לעמוד לפני הראי — הכלי הנפלא הזה, שאין כמוהו מכשיר את ההונאה העצמית — ולהתבונן בעצמו, כדי למצוא בפניו "חדושים", כדי לגלות בהם קוים מיוחדים. קלסתר פניו ידוע לו לאמתו, אין לו צורך בהסתכלות מיוחדת, מפני שדמותו שקופה היא ונבלטת בכל מה שהוא הונה, מרגיש וחש. הוא עצמו גם הראי וגם הרואה.

כן, אין לו צורך בראי עשוי בידים, שאולי נעשה יוחר לשם כסוי והעלמה מאשר לשם גלוי והכלטה; אין לו צורך בראי שהיחיד מסתכל בו בטרם הוא יוצא ומפני שהוא יוצא לרשות הרבים. יש לו ראי אחר — והוא גדול ונאמן — הטבע בשלל צבעיו והמון חזיונותיו. רוב שירי פיכמן מוקדשים לחיי הטבע הדומם, ורגשות המשורר קשורים בחזיונות הטבע שהוא מסתכל בהם קשר טבעי כל-כך, עד שפעמים אין אנו יודעים להכדיל בינו ובינם: אפשר שהטבע הוא הראי לנשמתו, ואפשר שנשמתו אינה אלא קבוצה בהירה של הטבע. ביריעותיהם הרחבות של חזיונות הטבע מצטירת דמות נפשו של המשורר, כשהיא מוארה יגון שקט ובהיר. ויגונו זה, שהוא — גר-התמיד, אשר הצית יוצרו בקרבו, אינו אותה העצבות הסבתית שמצאה לה קן בלבו של אדם מתוך מקרים ומאורעות, לרגלי התנגשויות ומשברים. בשירתו של פיכמן חסרות כמעט לגמרי התנועה, הדינמיקה, ההתפרצות, ההעפלה והטפוס; אין הוא יודע את העליות, ולכן זרה לו גם העצבות הכבדה הבאה מתוך נפילה. יגונו שלו אור וזהר לו; עצבותו באה מן הפנים ולא מן החוץ, מן המרכז הנפשי ולא מן ההיקף החיצוני. עצבותו אינה ניוונית ממקרי

ומקושטים, ורק כסתיו אפשר לראות את גלוייה הישר של הבריאה, רק אז מגלה היקום כולו את דמותו האמתית, עונת הכמיסה היא היחידה המראה לנו את העולם בעידומיו, עולם, כמו שהוא, משוחרר מכל מסוה, מעורמל מכל צעיף, כל ימות השנה הסבע מתהדר בתגא שאינה שלו, כלבוש מלאכותי ושואל, ורק הסתיו הוא המבליט את ההייה, לאמתה, בצורתה המבעית, רק הסתיו הנעץ אין לו, פוזה מעושה, המית השלכת ביערות השומסים — זו היא הפלודיה האמתית, הבלתי-מויפת של העולם, והסתיו נעשה לו לפיכמן נקודה מרכזית, השופכת את רוחה על כל היקף רגשותיו, צבע-יסודי הנכנס מאליו להוך כל מה שהוא תופס וקולט מן העולם, הסתיו עם שלות, בת-צחוקו של עולם נעץ הוא היכלה של שכינת העולם, וכשהשכינה גולה לעונות האביב והקיץ פניה נעשים מטושטשים, היא כובשת את פניה האמתים בקרקע, כעכי האדמה ושם היא מחכה לתקונה, אבל הד הפרוד והגניעה בוקע ועולה גם שם ממעמקים ועדנת זיום פרושה גם אז על פני כל היקום.

גם אהבתו של המשורר — אותו הרגש, שנרדף הוא לאביבות, ליקיצה וצמיחה — אחת הסתיו מבעו עליה, כנונה השקיעה היא מארה, את ודויה-אהבתו הראשון לחש המשורר לא מבין דשאים רעננים, שריחם כריח האביב — כלום אפשר לאהוב בעונת השנה המזוייפת? — כי אם מבין גלי השלכת הצהכהבים, שהם הם המצע ההכרחי והמבעי לאהבתו:

על פמישת הערבה נהויה-ינסף
כה דעדו פתקלה, וכאין דברים
לחצתי אל הלב הפואב ראשך
ואשק תלתליך הפזורים...

וללחש-דחשו הקשיבה לא אשת הקיץ הלוהם, אשר עינים רעבוה וצמאות לה, כי אם, מלכת הערב" הנונה והצנועה, שבאה אליו, עם צבאות צללים" והביאה בכנפה, עצבי-סתרים, וכלחצו אותה, את, מלכת הערב", אל לבו ובנשקו את תלתליה המפורים, כבר דוכבו שפתיו פרידה: עדיין היא עומדת לפניו, ועיניו כבר נעוצות ב,מרחקים הנאויים" ומתגעגעות על מה שאיננה, דומה, שאהבתו עברה החלה את כור החסיסה האביבית ולהב הקיץ מחוצה לו, ורק אחיהך בקשה את לבו מעון לה כשהיא כבר מזוקקה, כולה שהרה ואויר שקוף, שלוה, מתגעגעת ולא-חובעת, הכליתה של האהבה אינה האהבה עצמה, כי אם הזכרונות הנונים הבאים אחריה, תכליתה של ריחת השמש — עקבות האור החכלילים לאחר השקיעה, תכלית הגדול והצמיחה — העלים היתומים, שמשירים אילני השרי:

איך? הס... רק עוד נשיקה
שולחה את לי פקצה כנפך...

ואותה הנשיקה האחרונה, האוירית והקדירה, שמראה כמראה תכלית הדים כיום בציר כהיר, היא תכליתה של האהבה, של היות האהבה עצמה.

ובכל זאת כדאי וראוי הוא העולם, שנברך עליו, שהביאנו, יש מרחב מלא הוד וקסם: יפה הוא העולם בשממתו הבורדה, טובה היא הברידות להתחומין, סכני-השרה הנראים כראשית הסתיו כילדים שנתיחמו מושכים את הלב... כריה סתגית הוא העולם כולו ואין לך, בן-אדם, טוב מלהתהלך ברחבי הארץ, להסתכל כיפיה העגום, לשאוף את ריחות הכמיסה העדינים ולהקשיב לתפלת הערבית המרחפת על כל פני היקום, משך רוחות חזיו רק הוא יכול להרגיע ולנחם, רק הוא מהויר את הנשמה להיכלה, רק מתוכו מרגש הנצח בצורתו האמתית. נעימה היא ומתוקה העצבות המנפפת, יפים הם החלומות שלא באו ושלא יבואו לעולם, ועוד יותר יפים הם הדי החלומות, הזכרונות הנונים והגעגועים השקטים שאין להם

החיים ותלאותיהם, אלא היא נובעה פלגים-פלגים מתוך מקור ראשוני, החי את חייו המיוחדים מתחת לשכבות, התיצוניות ומתפרנס מתוך עצמו, עיניו ואזניו — שני סרסוריו-הראשיים לתפיסת העולם — רוח של יגון הפרוד והשקיעה שרויה עליה, וברי הוא רואה את האניות הצחוניות רק אחרי שכבר הפלינו ותרניהן נדאים למרחוק; את-הטרקלין הוא רואה רק לאחר שנתרוקן וזוגות המחוללים, נתפרו לכל עבר, ולא את הצלילים עצמם הוא קולט מתוך הטרקלין, כי אם את הדיהם הענומים, שהוד ויפעה להם כלעקבות השמש האחרונים על יריעה השמים, לא את שירתן העלויה של מקהלות הצפרים בימי קיץ וחום הוא שומע, אלא את מיתתה היתומה של צפור כודרה בגני הבציר שנשטמו, כי עבר קיץ, כלה חום וחברותיה של הצפור העזובה עפו-טטו לארצות רחוקות, דומה, שלא בא אדם זה לעולם, אלא כדי להקשיב לרעדתה של כנור עזוב ולהציל לנפשו את ברכת הפרידה מבני העץ העירוטים —

עוד לא ארג הישר — וכבר קינה צללה,
עוד לא רקם החלום — וכבר קריו נתקו,
עוד לא חקף צחוקי-גיל — וכבר דמעה נגלה.

ואה הפרוד הוא רואה בכל הסובב אותו, אוננו ערות וקשוכות כל-כך לקלוט את צליליה החורים של ברכת הפרידה, עיניו פקוחות וריוות כל-כך לתפוס את קרני פו השקיעה, עד שהוא חש בהן — כפרידה ובשקיעה — גם בשעה שהן רחוקות ממנו או בשעה שעדיין הן מקושטות ומעולפות צעיפי חרוה וזריחה, בידיו הרכות הוא מפשיט גם מעל האביב את, צעיף-הפל", את הצעיף המנומר המכסה עליו, והוא רואה בעומק פנימיותה של עונת ההריון את נרעיני הכליון העתידים להתגלות, מתחת לירק הצמיחה מכצבץ כהמים-כתמים זהב הכמיסה וחוושו הרק מריח את ריח השלכת מתוך ריח הניחוח של הציצים והדשאים השקויים אורה וחיים, אין דמדומי האביב יכולים לנסוך עליו רוח, של תקוה וזרמת החיים, שהרי אותה שעה נופה, כבר מרחפת בחלל העולם, שירת אובר ברומיה"; כשמינע החדש אדר — ומלאו כל רחבי העולם מין עצב נעלם ורך"; כשבאה לידי גלוי חדרת הצמיחה והגדול חש הוא, שאיזה חוגת-תרים שפובה על הבריאה"; לילי-אביב הראשונים, בורדים וענומים" הם ומן האדמה השחורה עד השמים הכהים הוא רואה רק, רקפת עץב אמת"; את יגון נעוריו הוא מרמה ל,יגון לילי ניסן החרדים", אין בין האביב והסתיו, שהוא הוא ההייה האמתית, ולא כלום, אלא שהוא, האביב, מתקשט ומתופה בצעיפים לא לו...

גם הקיץ איננו עונת הכח והעצמה אשר בשלו, גם הוא אין בו זויפיו של השלמת הגדול, גם בו הוא רואה לא את החזק והקבוע, כי אם את הנד והנשטמ, ובנשימתו האיתנה הוא חש כבר את הרה של אנחת השלבת, הכל משתדל להתדאות עומד וקבוע, אבל חושו הער של המשורר עומד לו להנצל מן ההונאה והוא רואה את הדברים כהיותם — את, הפרוד הח שאי" השרוי על, ערבות-העצב":

ועומדה הערבה סחרישה — ענוטה,
הקפה הפכה בציא לא תנוי,
וכאלו קם פרוד תשאי בפוייאה,
כל נשקף כה פוד, כה נעצב-פרוע.

אף הקיץ אינו אלא עונת, ההכנעה השתקנית"; הצמחים העיפים נוטים את שכמם לסכול ושכלי-ראב המלאות בר — יגון הפרוד כבר מרטט בקרבן, הן מחכות לפגל, עוד מעט ויבוא... מלכד החורף, שהוא רואה בו רק הוד הכליון והקפאון המוחלט ואינו תופס את הולם נשימתו ואת דפיקת ברולו, כל תקופות השנה הן לו תקופות פרוד, נגהות אחרונים, באביב ובקיץ נסתר הוא הפרוד, הכני כמעמקיהם ומעולף המון צעיפים מצוירים

תכלית ומטרה. התונה הענוגה רק בהישנחומיאם, מפני שהיא
 היא הנצח הקבוע, הברי, בלי שמץ של "שמא":
 ושנית נח מבטי על הפרחק,
 ויגל במראה עצב זה מין גמחה
 נעלמה ונמרצה — בטחון נצח.

ופיכמן אוהב את מתיקותו המיוחדת של רנש היתמות המשותף
 לכל ההויה. אוהב הוא לראות את עצמו חלק קטן יתום ב"הפל"
 הגדול והנורא היתום, להסתכל בערביי-סתיו ברמעות הגשם הזולנות
 על השמשות, לטייל יחירי בנאות-קיץ עוובים, לזכור, עם העולם פלו
 יחד זכרונות נעורים. מתוקים ועצבים, להתעצב ולהתנחם בעצבות
 גופה ו-בקרדושה של שקיעת-בציר". הוא מרכין את ראשו ומכרך
 על העצבות, כשם שאחרים מברכים על החדוה, העצבות עצמה
 נעשית ל"מין חרוה נעלמה", הממלאה את הנפש נניהות שקט. שלם
 הוא עם אלהיו שבשמים ואין הוא דורש ממנו אחרת, "צמא" הוא
 לינון החיים, ואהובתו גם היא עיניה הגדולות והטהורות, שואלות
 צער" כמוהו. ההויה, רבוץ-העולם, המרחק הכחול — הכל יש לו
 עינים מנחמות בהערר הבטחה", ואפשר שדוקא, העדר הבטחה"
 שבנחמה זו הוא הוא, הבטחה היחידה שבחיים.

פיכמן אינו זקוק לנרקוזות, לדברים חריפים המשכרים
 ומשכיחים, השמים צעיפים ורדיים על החיים. אין הוא ירא להביט
 ישר ובעינים פקוחות אל הוך מערומי ההויה, ולא מפני שנבור הוא
 אלא מפני שיפה ומלבב הוא העולם דוקא בשממונו ובדמותו הענומה
 וכשהעולם מהגלה לפניו בצהרי הסתיו, כשהוא

מתגלה בכל שממונו — דאו, הריני
 לפניכם, ואתבתם אחי ככה —

הוא אוהב אותו, ככה, בכל מרחבו הערום, בריקות כמישתו, בעצבו
 הרענן.

אין לו לפיכמן שאיפות רצוניות גדולות, אין הוא מעמיד לעצמו
 מטרות מסוימות, וכשהוא מספר לפעמים רחוקות על הסערות
 הרבות שכבר עברו עליו, על התשוקות הגדולות, להוד הסער",
 אנו מרגישים מיד שאדם זה לבש תגא שאולה: כל-כך אין הוא יודע
 את סוד הזיוף האומנותי, כחו האישי והאומנותי מונח בחוסר-כח,
 גאותו האמתית היא אותה, הרכנת הראש הפנתאיסטית המיוחדת
 לו ולתפיסת-עולמו יחוד טבעי כל-כך:

... מסר

את עצמו עולם פיד אבק דק, פורח
 והפל רובץ נקנע מתחת עלו,
 ואינו מרגיש בפעלו.

הנה כן יודע פיכמן להרים את האפטיה עד לידי מדרגה
 שירית; הוא יודע למצוא את מיתריה הנסתרים והצליח ליצור
 בשירתו הצעירה, אם מותר-לאמר כך, את פתים האפטיה".
 צריך לחיות ולהתהלך לאדכה ולרחבה של הארץ, להתבונן
 ולהסתכל בשלוח ובשקט, לחלום בלי מנמה ובלי תקוה, וכשתגיע
 השעה לכך—למות מיתת נשיקה של קיי פו האחרונים, לגוע בלי
 יסורי נטיסה, בלי פרפורים ופרכוסים, כגוע קו אור בפס הרקיע
 לפני צאת הירח.

ואין לו למשורר שום טענות ותביעות על אביו שבשמים.
 אררכה —

ברוך החולק מתונתו לארץ ולדרים עליה.

